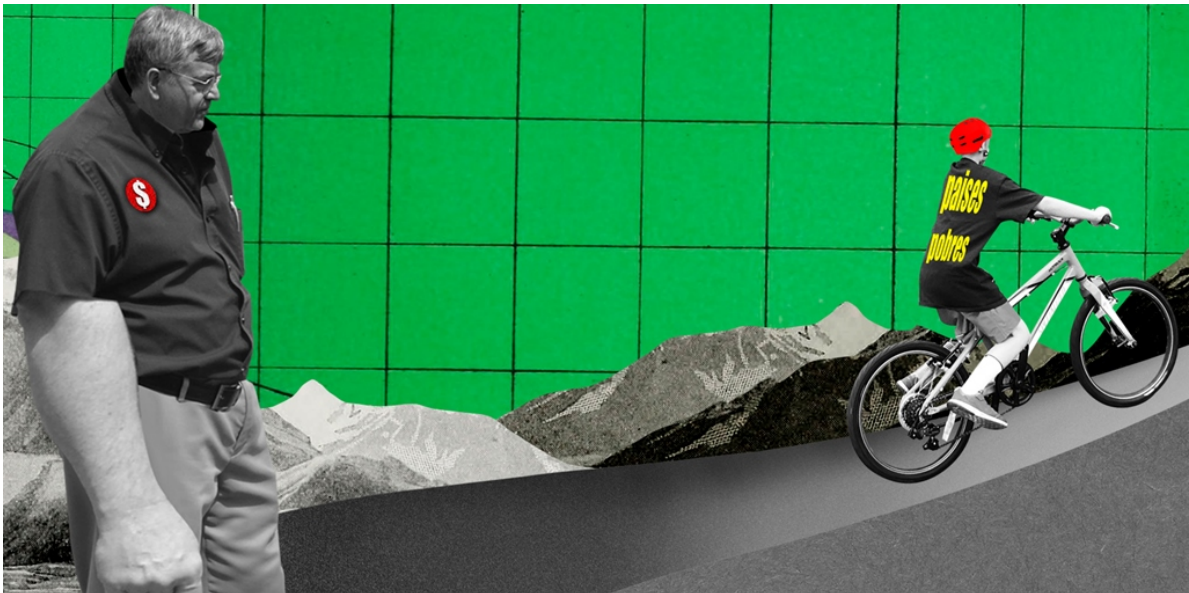

LA COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT EN CRISI: RISCOS I OPORTUNITATS

La narrativa de descolonització de l'ajuda al desenvolupament

Són les narratives no-occidentals el tema realment important?

Themrise Khan

Il·lustració: [Hansel Obando](#)

Cal dir, d'entrada, que discrepo de ple amb l'aplicació del terme *descolonització* al sector de l'ajuda al desenvolupament. En un article anterior, que vaig publicar a Open Democracy, titulat "[Decolonization is a comfortable buzzword for the aid sector](#)" (La descolonització és un terme popular i còmode per al sector de l'ajuda), explico detalladament per què no hi estic d'acord. La qüestió, en la meua opinió, no és si cal trobar una alternativa a la descolonització de la narrativa de l'ajuda, un tema que es debat àmpliament tant en contextos occidentals com no occidentals. Més aviat, es tracta de saber si el concepte de descolonització és un plantejament adequat per qüestionar les percepcions de l'ajuda al desenvolupament que predominen a Occident. Jo diria que, tenint en compte els orígens històrics de la descolonització, que es remunten a l'Europa del segle XIX, la descolonització té un paper molt minso en els esforços per tractar d'alliberar el sud global de la dependència financera del nord global.

Aquest desequilibri financer entre el proveïdor i el receptor de l'ajuda és el que defineix

l'ajuda al desenvolupament tal com l'entendem avui dia. L'ajuda al desenvolupament, com també el seu equivalent més atroç, l'ajuda fiscal, que proporcionen institucions com l'FMI, tenen una composició similar a la del règim colonial europeu i britànic, a causa de l'intens domini que van exercir sobre països amb molta menys riquesa i recursos a l'abast (en la seva majoria antigues colònies) que els seus poderosos homòlegs del nord. Com a tal, s'assembla al colonialisme en molts aspectes. Potser per això el terme descolonització ha fet tanta fortuna en el sector.

Però el meu argument es basa en el fet que, malgrat que és una eina nascuda al caliu del colonialisme occidental, l'ajuda al desenvolupament no és un *acte* de colonialisme. Més aviat, el que pretén és imitar les estructures colonials en un món postcolonial. Per tant, resulta irrellevant descolonitzar-la o eliminar-ne els constructes colonials, perquè l'estructura sobre la qual es construeix és molt diferent de la del seu predecessor històric, si més no en teoria. És molt important fer aquesta distinció quan es parla de descolonització.

D'una banda, el procés de descolonització pròpiament dit va sorgir com a conseqüència del final del domini colonial britànic a mitjan segle XX, un període que no va ser en absolut tranquil ni exempt de violència i conflictes. Els països es van descolonitzar perquè els colonitzadors es van acabar retirant. Més exactament, en la majoria dels casos es van veure obligats a marxar a causa de la resistència dels colonitzats, ja que els colonitzadors probablement s'hi haurien quedat molt més temps si haguessin tingut l'oportunitat.

D'altra banda, el sector de l'ajuda al desenvolupament, tal com el coneixem, té sens dubte els seus orígens en el món postcolonial després del final gradual de la colonització, en particular en el període posterior a la Segona Guerra Mundial. Però, a diferència de la colonització, no es pot afirmar de manera clara que l'ajuda s'imposés necessàriament per la força a les antigues colònies, ni tampoc que s'envaïssin els països i, com a resultat, se'n saquegés la riquesa econòmica. De fet, moltes de les nacions postcoloniales que s'acabaven d'independitzar van necessitar algun tipus de suport internacional per poder reconstruir les seves economies. I no tot va arribar en forma d'ajuda. Per exemple, poc després de la partició del subcontinent indi el 1947, quatre cinques parts de tot l'ajut estranger al nou Estat del Pakistan no procedia del seu antic colonitzador —el Regne Unit—, sinó dels Estats Units, i gairebé el 75% d'aquesta ajuda no va arribar en forma de diners en efectiu, sinó com a excedent de productes agrícoles [1].

L'ajuda és un sistema molt influït pel final del colonialisme i fruit d'aquest, però en molts aspectes ha anat adquirint una vida pròpia i independent pel que fa a les seves modalitats i funcionalitats

En aquest sentit, l'ajuda és un sistema molt influït pel final del colonialisme i fruit d'aquest. Però en molts aspectes ha anat adquirint una vida pròpia i independent pel que fa a les seves modalitats i funcionalitats. L'ajuda és també un acord formal entre dos o més països

independents, i no una ascensió violenta de control d'un país sobre l'altre. És cert que gran part d'aquesta ajuda econòmica va acompanyada de condicions, com les que imposen l'FMI i els reemborsaments dels préstecs del Banc Mundial. Però emmarcar el debat sobre les desigualtats de poder entre el donant i el receptor de l'ajuda com una causa per a la descolonització és fer un mal servei tant al valor històric de la descolonització com a la manera en què hauríem d'abordar realment la qüestió de la dependència de l'ajuda en els països del sud global. És a dir, no per alliberar-nos de la influència colonial, sinó més aviat per tenir el control dels nostres processos de presa de decisions i així augmentar l'autonomia enfront dels nostres homòlegs del nord. Es tracta d'afirmar la nostra independència, no la nostra dependència.

Per què l'ajuda?

Si volem entendre realment com abordar les desigualtats que l'ajuda al desenvolupament ha perpetuat al llarg dels anys i buscar aquesta autonomia, ens hem de plantejar dues preguntes: en primer lloc, és encara necessària i/o útil l'ajuda? I, en segon lloc, podrà acabar algun dia?

Pel que fa a la primera pregunta, faré servir un exemple de la meva experiència personal com a professional de l'ajuda durant gairebé trenta anys i com a dona del sud global: la igualtat de gènere. Vaig començar la meva carrera al Pakistan als anys noranta, en una època en què els drets de la dona eren un punt clau de l'agenda del desenvolupament, gràcies a la Plataforma d'Acció de Pequín. Des d'aleshores, els donants internacionals han destinat desenes de milions de dòlars a la igualtat de gènere al Pakistan i a altres països. Però avui, al Pakistan, continuem lluitant exactament pels mateixos drets, i a més ens enfrontem a lluites més noves i fins i tot més perilloses. Pakistan ocupa ara el sisè lloc en la llista de països en què és més perillós ser una dona i se situa en el número 153 d'un total de 156 en l'Índex Global de Desigualtat de Gènere. Per a moltes de nosaltres, en tots els espectres de renda i classe social, és un crim haver nascut dona.

Aquests contextos posen en dubte la necessitat i la utilitat de l'ajuda. Tot i que l'ajuda no ha estat mai la solució dels problemes als quals ens enfrontem en el sud global —i no ho serà mai per si sola— tampoc no ha aprofundit en la caòtica i sòrdida realitat de la majoria dels països. Per exemple, no ha estat capaç d'abordar el sistema de *jirga* tribal (un tribunal tribal exclusivament masculí) que considera les dones com una propietat. O els crims d'honor. O les lleis hereditàries. Recordo que les agències d'ajuda em deien que aquestes qüestions no les podien solucionar els seus programes —almenys no directament— a causa de les sensibilitats polítiques i culturals que suscitaven. I per això, aquests problemes endèmics s'han mantingut intactes al llarg dels anys, fins al punt que ara amenacen la nostra integritat física.

L'ajuda al desenvolupament ha tractat tots aquests temes de manera superficial (o no els ha tractat en absolut), la qual cosa en qüestiona l'eficàcia i la utilitat com a eina per al canvi positiu. Si l'ajuda a penes és capaç de fregar la superfície dels problemes clau que afecten moltes de les nostres societats, de què serveix? En aquest cas, la necessitat de l'ajuda

esdevé redundant a causa de la seva inutilitat [2].

Per respondre a la segona pregunta sobre el final dels programes d'ajuda, hem de fixar-nos en la perpetuïtat de l'ajuda arreu del món. Entre els anys 2010 i 2019, l'ajuda oficial al desenvolupament (AOD) va passar de 128.000 milions a 156.000 milions de dòlars com a resultat de la reducció de les subvencions i l'augment dels préstecs. L'ajuda humanitària va créixer, mentre que els compromisos amb la pobresa extrema van disminuir [3]. Es tracta de meres fluctuacions. Fins i tot en el món post-COVID, en què les ajudes han disminuït a causa de les prioritats nacionals, com ara les retallades massives de l'ajuda que han tingut lloc al Regne Unit, no hi ha indicis que els programes hagin d'acabar aviat. Pot ser que tinguin un aspecte diferent, però, en tot cas, actualment el que es demana és que augmentin.

D'altra banda, també abunden en la literatura els exemples de la Xina, l'Índia i Sud-àfrica com països que ja no reben l'AOD [4]. A partir d'aquests casos, es podria argumentar que és possible posar-hi fi. Tanmateix, aquests exemples creen una fal·làcia sobre el "final de l'ajuda", ja que són aquests mateixos països els que s'han convertit en donants. La idea no hauria de ser substituir els països donants per uns de nous, sinó canviar el sistema d'ajuts per unes relacions més equitatives basades en les demandes econòmiques i polítiques mútues dels països donants i receptors.

Per respondre a aquestes dues preguntes, l'important no és esbrinar si l'ajuda és inútil i per què els donants continuen proporcionant-la. Sabem que hi ha temes subjacents de poder i control. Més aviat, el que caldria plantejar és per què el sud global continua acceptant-la. ¿La influència colonial és el que perpetua la necessitat de l'ajuda per part dels altres, o bé es tracta d'una necessitat artificial creada per garantir-ne la perpetuació en un món postcolonial? El cas de l'Afganistan és alhora actual i adequat en aquest sentit. Un estudi sobre l'ajuda proporcionada pel Canadà a l'Afganistan durant els últims vint anys ha assenyalat que "els països donants sovint han pres decisions sobre les prioritats de desenvolupament en detriment de la representació plena de les veritables necessitats i prioritats de la població afgana" [5]. Així, l'ajuda era necessària perquè es va crear una necessitat com a resultat d'un conflicte internacional que va traspasar fronteres, i aquesta mateixa necessitat es va mantenir viva per les exigències dels donants i no per les demandes de les poblacions afectades.

La influència colonial és el que perpetua la necessitat de l'ajuda per part dels altres, o bé es tracta d'una necessitat artificial creada per garantir-ne la perpetuació en un món postcolonial?

D'aquest i d'altres casos similars es desprèn que el nord manté viva la narrativa de l'ajuda mitjançant el control sobre la geopolítica global. Però aleshores, quin paper tenen els països receptors? A diferència de l'època colonial, actualment molts països tenen autonomia política com a nacions independents per decidir quines són les seves prioritats. I, d'altra

banda, fa dècades que hi ha un culte a la resistència contra aquest control. Per què no l'utilitzem per oposar-nos-hi?

Per què no la descolonització?

La descolonització com a expressió de la resistència contra les modalitats de compromís del nord amb el sud, o més exactament, com la manca de compromís amb el sud, s'ha popularitzat en tota una sèrie de sectors, fins al punt que ha donat lloc al que Moosavi ha anomenat "el vagó descolonial de la descolonització intel·lectual" [6]. Tanmateix, com assenyala el mateix autor, "la descolonització intel·lectual del nord global es pot qualificar de *nordcèntrica*, per la manera com l'acadèmia ignora els estudiosos de la descolonització que pertanyen al sud global", la qual cosa, en conseqüència, promou la colonització intel·lectual en comptes de desmantellar-la. Moosavi enumera una gran quantitat d'experts d'Amèrica Llatina, Àfrica i Àsia que han qüestionat el debat de la descolonització des de la dècada de 1970. No obstant això, aquests arguments gairebé mai no han estat recollits pels acadèmics del nord, i molt menys encara pels països donants, en els seus intents de desmantellar els trets colonials que persisteixen en les estructures d'ajuda al desenvolupament.

Com a resultat, les narratives dins del sector de l'ajuda al desenvolupament no tenen una comprensió real dels discursos intel·lectuals que es presenten en les regions i els països que solen ser receptors de l'ajuda. Això no solament genera una desconexió dins del debat mateix, sinó que, a més, demostra que les institucions del nord global no estan interessades en el que diu la resta del món. Perquè si els donants del nord escoltessin de veritat altres veus més enllà de les seves, serien més conscients de les diverses crides a la resistència que ha articulat el sud global contra la perpetuació de l'erudició occidental sobre les vides no occidentals.

De la mateixa manera, els debats sobre la descolonització de l'ajuda no es poden separar del debat sobre la localització, un concepte que també considero inapropiat, com assenyalo a *The New Humanitarian*. El terme "local" sempre ha tingut connotacions despectives en el sector de l'ajuda, per exemple quan es parla dels empleats "locals" de les institucions internacionals d'ajuda en els països on treballen, o dels "beneficiaris locals" d'un determinat país receptor. En comptes de considerar-los ciutadans independents i autònoms d'un país, el terme crea una sensació d'alteritat, com si nosaltres no tinguéssim històries, capacitats o pràctiques independents.

Igualment, l'etiqueta *#shiftthepower* de Twitter, que ha sorgit arran del discurs de la descolonització de l'ajuda, no parla de com es desplaçarà el poder, i el que és més important, tampoc de quan ho farà. A més, desplaçar el poder no significa renunciar-hi del tot, sinó mantenir-ne intacta una part, tal com implica també el concepte de localització [7]. Tanmateix, si les institucions d'ajuda conserven els elements que comporten més control del poder, aleshores el desplaçament no té sentit.

El fet que els països en els quals opera l'ajuda ja no estiguin colonitzats, en realitat atorga a aquests últims el dret legal i moral de rebutjar-la

No hi ha dubte que aquestes nocions de descolonització, localització i canvi de poder continuen estant molt influïdes pel nord, que pretén mantenir-se en el poder. Ara bé, el fet que els països en els quals opera l'ajuda ja no estiguin colonitzats, en realitat atorga a aquests últims el dret legal i moral de rebutjar l'ajuda, o almenys de controlar-ne l'assignació i l'ús, sense força ni coacció. Abordar la qüestió de per què els estats no miren cap a dins per veure com poden reduir la seva dependència de l'ajuda, sinó que, al contrari, continuen acceptant-la, és un tema que requereix ampliar el nostre àmbit de recerca més enllà de la influència colonial.

Què falta?

Per poder entendre críticament el concepte de descolonització de l'ajuda —si és que es pot—, és important analitzar no solament les actituds del donant, sinó també les del receptor. Hi ha moltes qüestions que estan absents en aquest discurs i que fan difícil racionalitzar l'ús de l'argument de la descolonització.

La descolonització no consisteix simplement en el fet que les potències postcoloniales occidentals controlin els estats postcoloniales no occidentals. Moltes antigues colònies mostren ara tendències colonials i exacerben les desigualtats de poder en els seus països; per exemple, discriminant —sovint amb mitjans violents— les minories ètniques i religioses, exercint un control feudal, la corrupció econòmica o instaurant dictadures polítiques. Si volem parlar de descolonització, no podem ignorar els exemples de com es manifesta l'abús de poder fora del nord global.

Així mateix, la *col·laboració per al desenvolupament del sud amb el sud* es basa en la premissa falsa que, pel sol fet de pertànyer a un context geogràfic determinat, tothom s'avindrà. Això és cert en la mesura que els països es puguin enfrontar col·lectivament al domini del nord. Però també hi ha moltes desigualtats de poder dins de les regions del sud global basades en variables geopolítiques i econòmiques, com la història, la riquesa i l'estatus polític global.

El que tampoc no aborda la descolonització de l'ajuda és la *securització de l'assistència a l'ajuda* i l'ajuda militar que el nord proporciona a molts països. El fet que l'ajuda militar no s'inclogui mai en les estadístiques relatives a l'ajuda al desenvolupament és una omisió conscient feta per ocultar l'abast de la influència que tenen els països del nord en la política exterior i la geopolítica del sud. El suport als règims militars, com també la venda d'armes per part de les potències del nord als països del sud, és una part important dels fluxos financers mundials, que després s'intenta compensar amb l'ajuda al desenvolupament destinada als mateixos països que són víctimes del control militar. És intrínsecament

deshonest separar aquestes dues formes d'ajuda quan estan tan inextricablement unides.

La llengua i el seu impacte en les relacions entre qui concedeix l'ajuda i qui la rep és una qüestió clau quan es parla de desequilibris de poder. He escrit que la mateixa paraula *descolonització* és intraduïble a moltes de les llengües de les antigues colònies, ja que és l'Occident majoritàriament anglòfon el que lidera el discurs. Fins i tot el lèxic que s'utilitza forma part de la llengua dels antics colonitzadors. Tanmateix, si se centrés en les diferents llengües dels antics colonitzats, el debat sobre l'ajuda i el poder podria fer un gir sorprenent cap als que reben l'ajuda i els permetria exercir el mateix control.

Les narratives occidentals sobre la descolonització de l'ajuda no tenen sentit si no tenen en compte que la geopolítica actual i la lluita per la supremacia mundial són ara molt més complexes que la història del colonialisme

Les narratives occidentals sobre la descolonització de l'ajuda no tenen sentit si només se centren en la història colonial com a trampolí, sense tenir en compte que la geopolítica actual i la lluita per la supremacia mundial són ara molt més complexes que la història del colonialisme. I fins i tot si el nostre objectiu clau fos deslliurar-nos de la història colonial, la comprensió colonial de com fer-ho és extremament vague i arbitrària. Per exemple, hi ha molta gent en el sector de l'ajuda del nord que equipara descolonització amb canvi institucional i de sistema, incloent-hi reformes en la gestió dels programes, avaluació, contractació, etc. Però aquestes reformes no tenen res a veure amb la descolonització, ja que són simples modalitats dins d'una estructura més àmplia. Aquests "canvis" no serveixen de res si no van precedits d'una resistència contra el mateix sistema d'ajuda. I aquesta resistència ha de venir de fora del nord.

Continuar avançant

L'Operació Llegat va ser un programa de destrucció sistemàtica i conservació secreta de milers de documents de l'Imperi Britànic i de les seves dependències colonials al començament de la descolonització el 1948. Davant la pressió de la fi de l'Imperi, Gran Bretanya es va enfrontar a la decisió de quins documents havia de lliurar als nous estats independents i quins havia de conservar [8]. Fins i tot llavors, la potestat de decidir com es veuria la història en el futur continuava en mans dels colonitzadors..

Com volem, doncs, que es recordi la nostra història actual? A través de les veus dels que ens proporcionen l'ajuda o de les nostres pròpies veus, que poden ser molt més matisades i respondre a la realitat de la nostra vida?

De fet, la descolonització va molt més enllà d'institucions superficials com l'ajuda al desenvolupament i s'endinsa en l'àmbit de la producció de coneixements dissenyats

únicament per i per al públic europeu. L'estudiós i acadèmic Priyamvada Gopal afirma que "en abordar la descolonització avui dia, no busquem necessàriament replicar o imitar les èpoques anticolonials [...]. El fet de ressituat els debats sobre la descolonització a la llum del pensament anticolonial els atorga fonament i pes històric [...] En aquest sentit, plantejar preguntes és tan important com trobar respostes" [9].

I és per això que les afirmacions i els arguments d'aquest article s'han formulat com un conjunt de preguntes que ens hem de fer, i no com una sèrie de suggeriments o solucions. Preguntes que ens hem de plantejar per ser capaços de reduir, controlar o en última instància posar fi a la nostra dependència de l'ajuda, si això és el que volem *col·lectivament*. No ens interessa saber si el colonialisme encara existeix en una nova forma, sinó respondre preguntes com ara: és important l'ajuda? És necessari que la rebem? En aquest cas, per a què exactament? I de qui? Ens hi hem de resistir? Si és així, com? I si no, per què?

Les crides a incloure més perspectives procedents dels països receptors només s'han començat a sentir amb força fins ara, tot i que formen part del discurs des dels anys noranta [10]. Davant d'aquest panorama, en comptes de centrar-se en la descolonització de l'ajuda, el que cal abordar és com dos països poden entaular una negociació justa i equitativa per discutir les seves condicions pel que fa a l'ajuda sense abusos de poder per part dels donants.

La descolonització en el sentit més estricte, si s'aplica a qualsevol situació, no emana del colonitzador sinó del colonitzat. En el cas de l'ajuda al desenvolupament, la qüestió no és absoldre els donants del nord dels seus abusos de poder, sinó més aviat que l'impuls del control provingui dels que es troben en l'extrem receptor. Un impuls que qüestionari les estructures de l'ajuda, la seva finalitat, els seus usos i les seves modalitats. Quan això passi, tal vegada podrem començar a parlar de la descolonització de l'ajuda.

REFERÈNCIES

- 1 — Alavi, H. and Khusro, A. (1970) "Pakistan: The burden of US aid" a Rhodes, R.I. (ed) *Imperialism and Underdevelopment: A Reader*. Nova York: Monthly Review Press, pp 62-77.
- 2 — Es pot aplicar aquest exemple a molts altres àmbits de l'ajuda, com la sanitat, l'ensenyament, les reformes agràries, la governança democràtica, etc. Si no es reconeixen i s'aborden les anomalies històriques existents en aquests àmbits, l'ajuda mai no els podrà reformar de manera significativa.
- 3 — Les xifres posteriors a la COVID mostren, òbviament, nivells dramàtics de canvi en els fluxos d'ajuda, però no els abordarem en aquest article.
- 4 — L'Índia continua rebent AOD, però el seu percentatge ha disminuït constantment en les dues últimes dècades.
- 5 — Es pot fer una acusació encara més condemnatòria de l'ajuda proporcionada pels Estats Units a l'Afganistan si es té en compte el seu paper en el conflicte que fa dècades que dura.

- 6 — Moosavi, L. (2020) “The decolonial bandwagon and the dangers of intellectual decolonisation”, *International Review of Sociology*, 30:2, 332-354.
- 7 — La localització exigeix que un percentatge específic del finançament dels donants s’assigni a les organitzacions receptores del país. En realitat, no transfereix cap potestat de presa de decisions totalment a l’organització receptora.
- 8 — Sato, S. (2017) “‘Operation Legacy’: Britain’s Destruction and Concealment of Colonial Records Worldwide”, *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 45:4, 697-719.
- 9 — Gopal, P. (2021) “On Decolonization and the University”, *TEXTUAL PRACTICE 2021, VOL. 35, NO. 6*, 873-899.
- 10 — Bhattacharya, D. and Khan, S.S. (2020) “Rethinking Development Effectiveness: Perspectives from the Global South”, *Occasional Paper Series 59*. Southern Voice.

Themrise Khan

Themrise N. Khan és investigadora i analista independent especialitzada en desenvolupament internacional, gènere i migracions globals. Té una trajectòria de més de 25 anys d'experiència treballant amb agències bilaterals i multilaterals, així com amb ONG nacionals i internacionals i organitzacions de la societat civil al Pakistan, Àsia del Sud i Canadà, entre les quals DFID UK, Global Affairs Canada, l'Organització Internacional del Treball, l'Agència de les Nacions Unides per a les Migracions, el Centre Internacional per al Desenvolupament de Polítiques de Migració i l'Associació Mundial del Coneixement del Banc Mundial sobre Migració. Professionalment, s'ha centrat en la investigació qualitativa, anàlisi i avaluació de polítiques. Actualment escriu, parla i assessora activament la comunitat d'ajuda al desenvolupament mundial sobre nocions de descolonització, desequilibris de poder nord-sud, les relacions racials, ciutadania i integració.